

בשלה: בענין מצות סעודה שלישית

שבת קיז:

ת"ר כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת שלש רבי חידקא אומר ארבע. אמר ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה רבי חידקא סבר הני תלתא היום לבר מאורתא ורבנן סברי בהדי דאורתא

רמב"ם (פ"ל שבת ה"ו)

חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת אחת ערבית ואחת שחרית ואחת במנחה וצריך להזהר בשלש סעודות אלו שלא יפחות מהן כלל ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה סועד שלש סעודות ואם היה חולה מרוב האכילה או שהיה מתענה תמיד פטור משלש סעודות וצריך לקבוע כל סעודה משלשתן על היין ולבצוע על שתי ככרות וכן בימים טובים

רמב"ם הלכות שבת פרק כט ה"י

מי שנתכוין לקדש על היין בלילי שבת ושכח ונטל ידיו קודם שיקדש הרי זה מקדש על ס הפת ואינו מקדש על היין אחר שנטל ידיו לסעודה, ומצוה ע לברך על היין ביום השבת קודם שיסעוד סעודה שניה, וזה הוא הנקרא קידושא רבא, מברך בורא פרי הגפן בלבד ושונה ואחר כך יטול ידיו פ ויסעוד, ואסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיקדש, וגם קידוש זה לא יהיה אלא במקום סעודה.

ריטב"א שבת קיז: ד"ה ושניהם

וכיון דכן שמעינן מינה דכולהו כי הדדי נינהו דבעי בהו פת ולבצוע על שתי ככרות

רשב"א קיז: ד"ה כמה סעודות

וכן יש שאומרים שאפי' עביד אותן ג' סעודות במיני תרגימה שפיר דמי

תלמידי ר' יונה (ברכות לו: בדפי הרי"ף ד"ה ברכת המזון)

ה"נ בשני הפעמים שחייב לקדש אחת ביום ואחת בלילה צריך שיאכל פת כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה אבל בפעם השלישית שאינו צריך לקדש אם ירצה לפטור עצמו בפירות הרשות בידו

תוס' פסחים (קא.) ד"ה טעימו מידי

נראה דהיינו טעימת לחם כדאמרינן בפ"ג דשבועות (כב:) כדאמרי אינשי ניטעום מידי ואזלי ואכלי ושתו ואם מועיל מיני תרגימא להשלים ג' סעודות שבת כמו בסוכה היינו דוקא בסעודה שלישית אבל לא בסעודת ערבית ושחרית שהם עיקר כבוד שבת

משנה ברורה סימן רצא ס"ק י"ז

אחר שיתפלל מנחה - ואפילו אם חל יו"ט במו"ש שאי אפשר לו לאכול סעודה שלישית בסוף היום כנהוג שהרי ראוי לו להמנע מלקבוע אז סעודה בעיו"ט כמו בע"ש מ"מ אם יודע [1] שיוכל אז לאכול עכ"פ כשיעור ביצה ויותר וכנ"ל בס"א לא יחלק סעודת שחרית לשתים דהא י"א דאסור לעשות כן משום ברכה שאינה צריכה. כתב מ"א בשם ס"ח מי שיש לו מזון ב' סעודות מצומצמות ואם יחלקם לג' סעודות לא יהיה לו כל סעודה לשבעה מוטב שיאכל ב' סעודות לשבעה [2] ומ"מ אם נמשכה סעודת הבקר עד אחר חצות יחלקנה לשנים וכמ"ש בסעיף זה דהא מ"מ ישבע כשאוכל שנית אבל לכתחלה אין להמתין עד אחר חצות משום זה דמבטל במקצת עונג שבת:

מאירי ברכות מט:

ובשבת מיהא לדברי הכל טעון פת דעונג כתיב ביה ואין עונג בלא פת ואף בזו פרשו אחרוני הרבנים שסעודה שלישית אין צריכה פת אלא כל שהוא במעין ג'

או"ז (ח"א סי' ק"מ)

והא דלא מברכי' לאכול שלש סעודות משום דיש פעמים שאינו חייב בהם כגון אם הי' שבע או אדם שאינו רגיל לאכול כי אם פעם אחת ביום ותורה אחת לכל ישראל

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רצא ס"א

יהא א' [זהיר מאד לקיים ב'] סעודה שלישית ואף אם הוא שבע יכול א' < לקיים אותה (ב) א א' } בכביצה, ואם א"א לו כלל לאכול (ג) א' אינו חייב לצער את עצמו. והחכם עיניו בראשו (קהלת ב, יד) שלא ימלא בטנו בסעודת הבוקר, כדי (ד) ליתן מקום לסעודה שלישית. הגה: ומי שלא אכל (ה) ב [ב] ב' } בליל שבת, יאכל (ו) שלש סעודות ביום השבת (הרא"ש פרק ע"פ).

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רצא ס"ה

צריך לעשותה ג' < בפת; (כג) וי"א שיכול לעשותה בכל מאכל העשוי (כד) מאחד י מחמשת מיני דגן; וי"א שיכול לעשותה בדברים שמלפתים בהם הפת כבשר ודגים, אבל לא בפירות; וי"א דאפילו בפירות יכול לעשותה. וסברא ראשונה ד) עיקר, שצריך לעשותה בפת א"א כ הוא שבע ביותר. הגה: או במקום שא"א לו לאכול פת, כגון בערב פסח שחל להיות בשבת (כה) שאסור לו לאכול פת לאחר מנחה כדלקמן בהלכות פסח (מהרי"ל ה"פ).

דעת זקנים מבעלי התוס' (בשלה טז, כב)

וכל ימות השנה היו עושין מן העומר שני לחמים וא"כ ביום הששי היו עושין משני העומר לאחד ארבעה לחמים וביום הששי אוכלין מהן אחד ונשאר שלשה והיה להם לעשות משנה לערב בהכנסת שבת אוכלין אחד כי דרך שלהם לאכול לחם לכל סעודה ונשארו לשבת שני לחמים והיה להם לחם משנה וזה ראייה שאין בוצעין בשני ככרות במנחה בשבת. אמנם ראיתי מה"ר מרינון שהיה בוצע בשני ככרות במנחה בשבת וקבלתי מה"ר אברהם ... וכשבאין לאפית העומר והיינו משני העומר לאחד בשביל שבת היה כל חצי העומר נכפל לשני לחמים הרי לך ששה לחמים מעומר וחצי ובכל השלשה סעודות היו אוכלין שני לחמים כי דרך לאכול בשבת יותר מסעודות של חול מפני נשמה יתירה. ולפי זה תמצא שהיה להם בשבת במנחה שני ככרות והילכך יש לנהוג לבצוע משני ככרות גם במנחה

שו"ת הרשב"א (שו"ת ח"ז סי' תק"ל)

ויש אומרים שאם לא יוכל [בסעודה שלישית] על שתי ככרות שדי לו באחת שלם שכך מוכח במכילתא שביום ששי היה יורד להם המן משנה שני העומר לאחד ומכל עומר עשו שני לחמים הרי לשני עמרים ארבעה לחמים אם כן לא היו פורסין על שני לחמי' שלמי' כי אם בערב שבת ובשחרית ובמנחה נשאת אחת שלימה שהרי היו אוכלין מהם ביום הששי ואינו צריך לבצוע בשתייהן כי אם באחת"

מחזור ויטרי (דיני לחם משנה סי' קל"ה)

חייב אדם לבצוע בשבת על שתי ככרות ולא פעם אחת אלא כל זמן שמבקש לסעוד ובוצע

תוספות מסכת פסחים דף צט עמוד ב

לא יאכל אדם - פירוש אפילו התפלל ומשום מצה כדאמרינן בגמ' דבלא התפלל תפלת מנחה אפילו בשאר ימות השנה אסור כדתנן בפ"ק דשבת (ד' ט:) וא"ת ומה לא יאכל אי מצה אפילו קודם נמי אסור כדאמרינן בירושלמי כל האוכל מצה בערב הפסח כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו ואי במיני תרגימא הא אמר בגמרא (ד' קז:): אבל מטבל הוא במיני תרגימא וי"ל דאיירי במצה עשירה דלא אסר בירושלמי אלא במצה הראויה לצאת בה חובתו ואוכלה קודם זמנה אבל מצה עשירה שריא וכן היה נוהג ר"ת.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמד ס"א

"ד שחל להיות בשבת, (א) א' א' { בודקין (ב) א' א' } ליל שלשה עשר. א' < ומבערים הכל לפני השבת, * (ג) <א א א { ומשירין [א] מזון שתי סעודות * (ד) לצורך השבת, <ב> דסעודה שלישית זמנה אחר המנחה ואז אינו יכול לעשותה (ה) ב' } לא במצה ולא בחמץ { א' ב' } אלא (ו) במצה עשירה, וצריך לעשותה (ז) <ג> קודם שעה עשירית. הגה: [*א] ובמדינות אלו שאין נוהגין לאכול מצה עשירה, א' < כדלקמן סימן תס"ב סעיף ד' בהגה, (ח) יקיים א' סעודה שלישית ב' < במיני ב' } פירות ב או בשר ודגים כדלעיל סימן רצ"א סעיף ו' בהגה.

ערוך השולחן אורח חיים סימן תמד ס"ה

וכתב רבינו הרמ"א ובמדינות אלו שאין נוהגין לאכול מצה עשירה כדלקמן סי' תס"ב יקיים סעודה שלישית במיני פירות או בבשר ודגים עכ"ל ונראה שאין הכוונה דגם בערב פסח אין לאכול מצה עשירה לפי המנהג דאין שום טעם בזה אלא הכוונה כיון שאין מנהגינו לאכול בפסח מצה עשירה ממילא דאין מכונין אצלינו מצה עשירה ולהכין רק על סעודה שלישית אין דרך בני אדם להטריח על מאכל קטן כזה והנה גם אצלינו יכולין לעשות סעודה שלישית במצה מבושלת והרבה נוהגין אצלינו כן והקדים מיני פירות לבשר ודגים אע"ג דבשר ודגים עדיפא מפירות לענין סעודה שלישית כמ"ש לעיל סי' רצ"א מ"מ בערב פסח פירות עדיפי כדי שלא ישבע ויאכל מצה לתיאבון ואולי מפני זה לא הזכיר גם מצה מבושלת מפני שהיא משביע הרבה כידוע בחוש וי"א להפסיק סעודת שחרית לשנים די"א דיוצא בזה [מג"א]:

רמב"ם (פ"ו חמץ ומצה ה"ה)

מצה שלשה במי פירות יוצא בה ידי חובתו בפסח אבל אין לשין אותה בין או שמן או דבש או חלב משום לחם עוני